

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ ІДІОСТИЛЮ АВТОРА В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ОПОВІДАНЬ А. КОНАН ДОЙЛА ПРО ШЕРЛОКА ХОЛМСА

У статті йдеться про таку важливу проблему перекладознавства, як відтворення індивідуального авторського стилю художнього твору в перекладі, що є обов'язковою умовою досягнення адекватності перекладу. Індивідуальна своєрідність творчості письменника становить специфічну рису художньої літератури, яка реалізується в системі використання автором твору мовних засобів і багато в чому пов'язана зі світоглядом автора, його естетикою, з естетикою літературної школи й епохи. Дослідження спрямоване на визначення специфіки ідіостилістичної манери Артура Конан Дойла, що знаходить своє відображення в творах детективного жанру англійського письменника. Проведено комплексний мовностилістичний та контекстуальний аналіз детективних оповідань А. Конан Дойла та їхніх українських перекладів з метою виявлення ступеню адекватності відтворення в перекладах авторського ідіостилю. Індивідуальний письменницький стиль митця розглядається крізь призму синтаксичних, лексичних і стилістичних особливостей його творів. Значну увагу приділено дослідженню характерологічного контексту детективних творів А. Конан Дойла, способам дистрибуції образів, які в текстах автора представлені мозаїчною та іконічною маркованістю.

Ключові слова: ідіостиль автора, художній переклад, адекватність перекладу, детективна оповідь, метафора, епітет, іронія, алітерація, дистрибуція персонажів, характерологічний контекст твору, мозаїчна та іконічна маркованість дистрибуції образів.

Постановка проблеми. Нарівні з дотриманням жанрово-стилістичних норм перекладу постає ще одне важливе завдання перекладача – відтворення авторського індивідуального стилю. У сучасній науці художній переклад, як і раніше, досліджується переважно з огляду на окремі аспекти адекватності та еквівалентності, тоді як цілісному збереженню ідіостилю не приділяється достатньої уваги перекладознавців. Стиль – це спосіб авторського бачення світу, й усі елементи твору (морфологічні, синтаксичні, семантичні) організовані відповідно до стилю. Тому недостатньо займатися, наприклад, виключно морфологічним аспектом перекладу. Ідіостиль безперечно становить складну проблему художнього перекладу. Надзвичайно важливо, щоб читач мав змогу в тексті перекладу відчути, впізнати творчу манеру автора першотвору, проникнути в його душу, познайомитися з його картиною світу, створеною за допомогою тексту. Не менш важливо, щоб ідіостиль оригінального тексту постав у перекладі у всій своїй красі й багатогранності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження авторського ідіостилю становлять праці В. Виноградова [4], А. Федорова [21], Н. Болотнової [1–3], І. Тарасової [19; 20], С. Золян [8], М. Гаспарова [6], Д. Поцепні [15], О. Северської та С. Преображенського [18]. Проблемам відтворення ідіостилю автора в перекладі присвячені наукові розвідки М. Новикової [12; 13], Л. Волошиної [5], В. Іваненко [9], О. Хан [22; 23], Ю. Проскуріної [16; 17], С. Перепляотчикової [14], Т. Некряч та Р. Довганчиної [11; 7]. Автором цієї статті наразі не виявлено жодної тематичної праці, в якій досліджувалися б питання відтворення у перекладі індивідуального письменницького стилю Артура Конан Дойла, щоправда були зафіксовані поодинокі спроби визначення характерних рис ідіостилю письменника (Д. Мацько [10]). Відтак **актуальним** видається дослідження художнього стилю А. Конан Дойла з перекладознавчих позицій, що сприятиме розв'язанню окремих проблем, пов'язаних з відтворенням його творів українською мовою.

Мета статті – з'ясувати особливості ідіостилю А. Конан Дойла в детективній оповіді та дослідити способи їх відтворення в українському перекладі.

Виклад основного матеріалу. Ідіостиль становить систему змістових і формальних лінгвістичних характеристик, притаманних творам певного автора, яка робить унікальним втілений у цих творах авторський спосіб мовного вираження. Індивідуальна своєрідність

творчої манери автора, що проявляється в усій творчості письменника або в окремому творі, так само як і національна своєрідність літератури та її історичне забарвлення, не є якимось окремим формально вираженим елементом, а становить складну систему взаємопов'язаних особливостей, які проходять через увесь твір і втілюються в мовних образах. Індивідуальний стиль письменника зумовлений національно та історично. Індивідуальна своєрідність передається лише шляхом відтворення на функціональному підґрунті тієї системи, яка лежить в основі оригіналу та яка визначає відбір мовних засобів. Визначення тих конкретних форм, які набувають індивідуальної своєрідності в творах оригінальної літератури, потребує глибокого й тонкого аналізу тексту й передбачає – як передумову – порівняння його із творами інших авторів, які відносяться до того ж періоду й створюють необхідне для нього тло. З'ясування того, чи була відтворена – якщо так, то в якій формі – індивідуальна своєрідність у перекладі, вимагає передусім зіставлення перекладу з оригіналом і врахування зв'язків того й іншого з епохою, національним середовищем, літературним оточенням, світоглядом й естетикою автора та перекладача [21, с. 333–335].

Артур Конан Дойл, один із яскравих представників класичного детективу, створив особливий жанр короткої прози, у якому чільне місце належить не стільки улюбленцеві мільйонів читачів детективу Шерлокові Холмсу, як власне самій думці, процесу мислення, людській логіці. Конан Дойл зумів показати, що пригоди думки, її динамічний рух, складні звиви, спалахи й осяяння напрочуд захопливі у художній оповіді [25, с. 5]. Кожному оповіданню великого майстра детективу притаманний свій власний стиль, однак для того, щоб дослідити специфіку ідіостилю А. Конан Дойла, необхідно визначити ті спільні риси, які поєднують численні історії, створюючи при цьому яскравий та впізнаваний почерк письменника.

На синтаксичному рівні оповідання А. Конан Дойла відзначаються лаконічністю. Автор переважно уникає занадто довгих речень, які ускладнюють розуміння тексту, відвертають увагу читача від важливих у процесі розкриття злочину деталей. На лексичному рівні індивідуальній манері митця притаманна експансивність, тобто жвавість оповіді та насиченість влучними описами. І хоча автор використовує в основному короткі, семантично місткі речення, вони часто містять кілька означень. Так, Конан Дойл робить головного оповідача – доктора Ватсона – відверто сентиментальним, коли той розповідає про свого найліпшого друга Холмса або ж, наприклад, про жінку, яку вони зустріли. Ватсон не говорить, що вона була просто «милою» чи «приємною», натомість використовує цілих три прикметники, аби влучно описати зовнішність героїні. Саме це спостерігаємо в оповіданні “The Adventure of the Abbey Grange” («Убивство в Ебі-Грейндж»): “*Seldom have I seen so graceful a figure, so womanly a presence, and so beautiful a face*” (9, р. 637). Наведений приклад характеризує ще одну відмітну рису ідіостилю письменника – красномовство і милозвучність. Переклад В. Панченка звучить так: «*Нечасто доводилось мені бачити таку струнку постать, витончені манери і вродливі риси*» (8, с. 200). Можна стверджувати, що переклад у цілому передає зміст фрагмента, однак дещо нівелює авторський стиль. Перекладач вдало відтворив інверсію на початку речення, проте не приділив достатньої уваги перекладові паралельної конструкції, яка складається з прислівника *so*, що вочевидь використовується для підкреслення винятковості особи, яку зустріли головні герої, прикметника та іменника з неозначеним артиклем. На нашу думку, додавання означального займенника «*такі*» перед означеннями «*витончені*» та «*вродливі*» значно б наблизили переклад до оригіналу: *Нечасто доводилося мені бачити таку струнку постать, такі витончені манери й такі вродливі риси*.

У творах А. Конан Дойла не надто багато стилістичних прийомів, позаяк канони детективного жанру не передбачають частого вживання подібних виражальних засобів, аби не відволікати читача від головного – розкриття таємниці, проте їхнє відтворення у перекладі часто становить неабиякі труднощі для перекладача. Розгляньмо наступний приклад, узятий із оповідання “The Adventure of the Priory School” («Пригода в інтернаті»): “*We had sprung to*

our feet, and for a few moments we stared in silent amazement at this ponderous piece of wreckage, which told of some sudden and fatal storm far out on the ocean of life” (9, p. 539). В оригіналі присутня алітерація (“*ponderous piece*”) та поширена метафора (“*sudden and fatal storm far out on the ocean of life*”). А ось переклад В. Панченка: «*Ми підхопилися й кілька хвилин приголомшено дивились на цей величезний уламок корабля, занесений до нас раптовою бурєю з далекого океану життя*» (8, с. 79). Позитивним штрихом до якості перекладу слугує його лаконічність. Відомо, що українські переклади досить часто є істотно довшими, ніж англомовний оригінал з низки об’єктивних мовних причин. Наведений же переклад навіть коротший від оригінального уривку (він містить 21 слово, тоді як першотвір налічує 37 лексем). Проте в перекладі втрачена згадана алітерація – стилістичний прийом, який зазвичай важко піддається перекладу. Для передачі метафори віднайдено адекватні відповідники, які цілком вписуються в стилістичну тканину тексту, хоча переклад зазнав при цьому деяких втрат. Зокрема перекладач вилучив епітет “*fatal*” – *неминучий, згубний* (10), який описує невідворотність події, що сталася.

А. Конан Дойл у своїх оповіданнях майстерно використовує ще один прийом – іронію. Позаяк Шерлок Холмс самотужки розплутує кримінальні справи, які поліція не в змозі розкрити, письменник підкреслює професійні здібності сищика іронією відносно представників поліції в цілому та інспектора Лестрейда зокрема. Іронічне ставлення Холмса до поліції знаходить вираження у використанні детективом одиниць високого стилістичного тону. Так, в оповіданні “*The Adventure of the Empty House*” («Порожній будинок»), звертаючись до Лестрейда, Холмс говорить: “*To you, and to you only, belongs the credit of the remarkable arrest which you have effected. Yes, Lestrade, I congratulate you! With your usual happy mixture of cunning and audacity you have got him*” (9, p. 493). Порівняймо переклади наведеного уривку, виконані відповідно М. Дмитренком, В. Панченком та І. Базилянською:

«*Вам і тільки вам належить честь здійснення цього чудового арешту. Я вітаю вас, Лестрейде! Завдяки щасливому поєднанню властивої вам проникливості й сміливості ви нарешті зловили його!*» (5, с. 218).

«*Вам, і тільки вам належить честь цього чудового арешту, який ви зараз здійснили. Так, Лестрейде, вітаю вас! Завдяки вашому щасливому поєднанню проникливості й сміливості ви нарешті його ввіймали*» (8, с. 19).

«*Вам, і тільки вам належить честь цього чудового арешту. Вітаю вас, Лестрейде! Завдяки поєднанню властивої вам проникливості й сміливості ви нарешті ввіймали цього вбивцю*» (2, с. 343).

Загалом усім трьом перекладачам вдалося передати іронічний настрій Шерлока Холмса й читач відповідно реагує на гумористичне посилення фрагмента вихідного тексту. Необхідно підкреслити й удачне відтворення емоційного фону оригіналу, зокрема через вдалий вибір українських відповідників лексем “*cunning*” та “*audacity*”. Так, іменник “*cunning*” має словникові відповідники як з позитивною конотацією – *вправність, спритність, проникливість* (10), – так і негативною – *хитрість, підступність* (10). Те ж саме спостерігаємо й у випадку з іменником “*audacity*”, що може відтіняти позитивні оцінні характеристики – *сміливість, завзятість* (10), – або ж має відповідники з негативним конотативним значенням – *нахабство, зухвалість* (10). Саме завдяки доборові лексем із позитивною конотацією в перекладеному тексті переважає іронічний, а не саркастичний настрій, який цілком відповідає авторському ідіостилю.

У цілому ж нечасті стилістичні прийоми контрастують і водночас доповнюють загальний стиль оповідань А. Конан Дойла, який можна кваліфікувати як деталізований. Термін «деталізований» стосується того обсягу інформації, яку реципієнт отримує в ході оповіді. А отримує він чимало. Читач дізнається про те, як люди одягаються, як був учинений злочин, яка надворі пора року, погода, дізнається він і про думки Холмса, почуття Ватсона тощо. Значна увага до деталей це не просто характерна ознака ідіостилю автора, це ще й вимога жанру. Інформативна складова детективу потребує якомога

точнішого відтворення в перекладі. Так, в оповіданні “The Adventure of the Speckled Band” («Пістрява стрічка») Шерлок Холмс, оглядаючи кімнату міс Стоунер, робить цікаве відкриття: *“There are one or two very singular points about this room. For example, what a fool a builder must be to open a **ventilator** into another room, when with the same trouble, he might have communicated with the outside air!”* (9, р. 268). Переклад І. Базилянської: *«У цій кімнаті багато що привертає до себе увагу. Наприклад, яким дурним будівельником треба бути, щоб вивести **вентилятор** у сусідню кімнату, коли його з такою ж легкістю можна було вивести назовні!»* (2, с. 259–260).

Перша неточність перекладу наведеного уривку полягає у відтворенні частини речення: *“one or two points”* перекладач інтерпретувала як *«багато що»*. У цьому випадку доречніше було б використати еквівалент *«дещо»*, який цілком відповідає контексту. Далі, для перекладу іменника *“ventilator”* І. Базилянська використовує український відповідник *«вентилятор»*, що має дефініцію *«пристрій для провітрювання приміщення»* (1, с. 120). У тексті оригіналу можна знайти посилання на те, що йдеться не про пристрій, а про отвір – *“opening for the ventilator”* (9, р. 268), крізь який, як з'ясується згодом, у кімнату проникала змія. Інший перекладач В. Панченко вдався до кращого, на нашу думку, рішення і передав значення лексеми *“ventilator”* за допомогою українського відповідника *«вентиляційний отвір»*. Отже, маємо наступний переклад: *«Тут у кімнаті декілька чудернацьких речей. Яким, наприклад, недорікуватим будівельником треба було бути, щоб виводити вентиляційний отвір до сусідньої кімнати, коли його так само легко можна вивести надвір!»* (6, с. 325). М. Дмитренко, вдало застосувавши прийом розвитку значення, переклав *“ventilator”* як *«душник»* у значенні *«отвір для виходу повітря, диму, пари і т. ін.»* (1, с. 333): *«Дещо в цій кімнаті привертає до себе увагу. Наприклад, яким дурнем мав бути будівельник, щоб вивести душник у сусідню кімнату, коли нітрохи не важче було вивести його на свіже повітря!»* (4, с. 123). Очевидно, що переклад І. Базилянської є неадекватним, позаяк він переколює важливий для розкриття злочину факт і, як наслідок, впливає на рецепцію інформативної складової змісту всього твору.

В оповіданні “The Man with the Twisted Lip” («Людина з розсіченою губою») дружина доктора Ватсона запитує свою знайому: *“Or should you rather that I sent **James** off to bed?”* (9, р. 230). У перекладі ж І. Базилянської читаємо: *«Може, ти хочеш, щоб я відправила **Джона спати?»*** (2, с. 227). В. Панченко також називає Ватсона Джоном: *«Може, я краще відішлю **Джона спати?»*** (6, с. 278). Взагалі у творах А. Конан Дойла Ватсона називають на ім'я двічі. “A Study in Scarlet” («Етюд у багряних тонах») має підзаголовок “Being a Reprint from the Reminiscences of John. H. Watson, M. D., Late of the Army Medical Department” («Зі спогадів Джона Х. Ватсона, доктора медицини, відставного військового хірурга»). В оповіданні ж «Людина з розсіченою губою» дружина називає його Джеймсом. Дослідники припускають, що повне ім'я доктора – Джон Хеміш Ватсон, а середнє ім'я Ватсона – Джеймс, – яким називає його дружина, є англійським варіантом шотландського «Хеміш». Вочевидь перекладачі, щоб не заплутувати читача, вирішили відступити від тексту оригіналу, назвавши Доктора Ватсона Джоном. А це вже відхилення від авторської інтенції, позаяк А. Конан Дойл мав на меті показати, що дружина називає свого чоловіка якимось особливому, на ім'я, яке, можливо, відоме лише обмеженому колу людей. У цьому випадку точнішим, на нашу думку, видається переклад М. Дмитренка, який звучить наступним чином: *«Може, ти хочеш, щоб я спочатку відіслала **Джеймса спати?»*** (4, с. 324). Варто пам'ятати, що лише зберігаючи усі складові структури оригіналу, в тому числі й авторські інтенції, можна досягнути адекватності перекладу.

Способи, у які А. Конан Дойл репрезентує деталі, в тексті різняться. Часто читач знайомиться з подробицями справи через газетну статтю, поліцейський звіт або ж власне від самих героїв. На сторінках творів А. Конан Дойла трапляються представники різних верств суспільства: це аристократи, духовенство, а також не надто освічені бідні люди. Вони розповідають усе, що необхідно знати читачеві про справу, яку розслідує Шерлок Холмс. Злочинці також зізнаються у злочинах, пояснюючи свої мотиви, описуючи деталі вчиненого

ними злочину. Цікавим є те, що висловлювання всіх цих персонажів часто звучать якщо не однаково, то дуже схоже одне на одного. Цьому можна знайти пояснення: оповідачем усіх історій є доктор Ватсон. Читач в основному знайомиться зі спогадами Ватсона про те, що говорили герої, а тому в мовленні персонажів оповідань про Шерлока Холмса багато спільного. Проте А. Конан Дойл іноді стилізує мову своїх героїв. Ось два приклади: перший – із оповідання “The Adventure of the Norwood Builder” («Будівничий з Норвуда»), другий – “The Adventure of the Missing Three-Quarter” («Зниклий регбіст»):

“I was very much surprised, therefore, when yesterday, about three o'clock in the afternoon, he walked into my office in the city” (9, p. 499). – «*Отож я вкрай здивувався, коли вчора, близько третьої години, він зайшов до моєї контори в Ситі*» (8, с. 28).

“At ten o'clock I went round and saw that all the fellows had gone to roost...” (9, p. 623). – «*О десяній годині я обійшов кімнати й побачив, що всі хлопці на місцях*» (8, с. 183).

Обидва герої пояснюють свої проблеми Шерлокові Холмсу, не уникаючи подробиць, таких як зазначення часу, коли сталася подія. При цьому вони користуються різними мовними засобами. Перший герой використовує вставне слово (“therefore”) для вираження свого емоційного стану (здивування), другий вдається до сленгу (“fellows”) й кумедної метафори (“had gone to roost”) для підкреслення головного – що в той час усі хлопці вже були в ліжку. Насправді ж читач і в першому, і в другому випадках отримує інформацію аналогічного роду, однак подробиці подаються йому в різний спосіб. Звернімося до перекладів. У перекладі першого уривку варто відзначити вдалий підбір відповідника лексеми “office” – «контора». Із можливих варіантів – офіс, контора, канцелярія, бюро (10) – В. Панченко обрав той, який найбільше відповідає мовній партитурі твору й відтіняє колорит тогочасної епохи. Відтворюючи англійську реалію “the city”, що позначає діловий квартал у центрі Лондона, перекладач вдається до транскрибування реалії без подальшого осмислення її значення, що може стати на заваді правильного розуміння тексту. Тому для передачі змісту реалії у цьому контексті доцільним вважаємо використання експлікації: *Отож я вкрай здивувався, коли вчора, близько третьої години, він зайшов до моєї контори в центрі Лондона*. У другому уривку привертає увагу метафора “had gone to roost”, якою герой твору А. Конан Дойла пояснює, що всі регбісти вже лягли спати. На тлі оригіналу переклад виглядає занадто нейтральним, нівелюється конотативне значення метафори. В уяві англомовного читача регбісти постають в образі півнів, які посідали на сідало. Уся ця картина створюється лише однією метафорою. Можливо, для надання тексту більшої експресивності варто було б зберегти її в перекладі: *О десяній годині я обійшов кімнати й побачив, що всі хлопці вже давно на сідалі*.

Вартує уваги й специфіка дистрибуції А. Конан Дойлом галереї характерів на чолі з головним персонажем-детективом. Адже кожен автор детективу по-своєму розгортає характерологічне полотно перед читачем і наділяє своїх персонажів певними особливостями, які проявляють ідіостилістичну уяву письменника, і, водночас, утримує персонажне тло в рамках детективного напрямку [22, с. 229]. А система образів безпосередньо пов’язана з естетико-філософською концепцією автора і є найбільш особистісним компонентом стилю, індивідуальної манери письменника.

Характерологічний контекст у детективній прозі А. Конан Дойла представлений насамперед магістральними персонажами – Шерлоком Холмсом і його помічником доктором Ватсоном, – які задіяні в усіх творах детективного жанру автора, а також галереєю другорядних персонажів, що змінюються з кожним новим твором. Опис характерів у текстах А. Конан Дойла поданий двома способами – мозаїчною та іконічною маркованістю.

Мозаїчна дистрибуція персонажів стосується передусім образів головного героя-детектива та його помічника, а також деяких інших дійових осіб, як, наприклад, інспектора поліції Лестрейда. Мозаїчна маркованість в описі персонажу передбачає фрагментарне подавання на просторі всього тексту характеристики і портрету персонажу, тобто елементи мозаїчної маркованості, так би мовити, «розкидані» по тексту, щоб «зібратися» у повну характеристику після прочитання, а кожен фрагмент «мозаїки», співвідносячись із подіями

твору, несе у собі додаткову інформацію про персонаж. Мозаїчні маркери, що характеризують конкретного героя, спочатку групуються в межах одного фрагмента тексту й наближені до інтродукції персонажу на початку твору. Але в процесі подальшого прочитання читач спостерігає текстово-просторове віддалення елементів мозаїчної маркованості [22, с. 229]. Таким чином, мозаїчні маркери, не маючи між собою чіткого інтервалу, знову й знову з'являються в текстах творів А. Конан Дойла, для того щоб довершити дистрибуцію образу. Важливо, щоб перекладач при роботі з таким твором зосередив свою увагу на детальному відтворенні всіх маркерів персонажу, що «розкидані» автором по тексту для того, щоб читач після прочитання мав змогу скласти у своїй уяві ідентичний авторському задумові образ того чи іншого героя.

Образ Шерлока Холмса А. Конан Дойл розкриває через уведення мозаїчних маркерів, які з'являються в різних місцях творів письменника. В оповіданні “A Scandal in Bohemia” («Скандал у Богемії»), описуючи здібності Шерлока Холмса, доктор Ватсон використовує епітети: “*All emotions, and that one particularly, were abhorrent to his cold, precise but admirably balanced mind*” (9, р. 161). Неабиякий талант сищика підкреслюється метафорою доктора Ватсона стосовно Шерлока Холмса: “*He was, I take it, the most perfect reasoning and observing machine that the world has seen...*” (9, р. 161). У перекладі В. Панченка читаємо: «*Всі почуття, а тим паче згадане, були чужими для його холодного, витонченого і надзвичайно врівноваженого розуму. Він був, здається мені, найкращою машиною для міркувань і спостережень, яку коли-небудь бачив світ...*» (6, с. 190). А ось переклад М. Дмитренка: «*Всі почуття, а тим паче кохання, були несумісні з його холодним, точним, але надзвичайно врівноваженим розумом. Як на мене, Холмс був найдосконалішою в світі мислячою машиною*» (5, с. 5). З наведеної характеристики стає зрозумілим, що герой А. Конан Дойла – підкреслено інтелектуальний, безпристрасний, відзначається надзвичайною спостережливістю, зовнішньою незворушністю, стійким характером, проте він самотній і зовсім не прагне зустріти своє кохання. Останній факт пояснюється дотриманням автором правил написання детективного твору, одне з яких забороняє введення в сюжет твору любовної лінії детектива. Двома лише реченнями автор рельєфно прописує характер головного героя й відкриває перед читачем завісу його особистого життя. Перекладачі, у свою чергу, адекватно відтворюють лаконічну місткість портретних штрихів, поданих автором. На користь професійності перекладачів свідчить адекватне відображення стилістичних особливостей наведеного уривку. Щоправда М. Дмитренко під час перекладу метафори вдається до вилучення дієприкметника “*observing*” на користь лаконічності оповіді. Однак від такого рішення переклад не втрачає ані в інформативній, ані в емоційній складовій.

Наступною особливістю дистрибуції характерів у творах А. Конан Дойла постає так звана іконічна маркованість другорядних персонажів. Ця особливість репрезентації образів відрізняється від мозаїчної маркованості тим, що персонажна характеристика подається не фрагментарно, а цілісно і дає змогу читачеві вмить скласти враження про героя і зафіксувати його в пам'яті [22, с. 230]. Прикладом іконічно маркованої дистрибуції образу може правити детально виписана біографія професора Моріарті, яка подається на початку оповідання “The Final Problem” («Остання справа Холмса»). Маємо змогу пересвідчитися, як із порівняно невеликого за обсягом фрагмента тексту читач дізнається про соціальний статус, спектр діяльності й деякі особистісні риси персонажу. Для характеристики своїх героїв А. Конан Дойл переважно використовує влучні епітети та метафори. Зокрема, характеризуючи професора Моріарті, Холмс говорить Ватсону: “*He is a man of good birth and excellent education, endowed by nature with a phenomenal mathematical faculty*” (9, р. 470). У перекладі А. Марченко читаємо: «*Він народився в прекрасній сім'ї. Наділений від природи блискучими математичними здібностями, Моріарті здобув чудову освіту...*» (3, с. 221). Перекладач, вочевидь, мала свої, лише їй відомі причини, що змусили її перекутити фрагмент тексту, необхідний для експозиції персонажних характеристик, і розставити власні акценти у характерологічному полотні твору, які відрізняються від акцентів автора першотвору.

По-перше, не надто довге оригінальне речення в перекладі необґрунтовано розбите на два. По-друге, перекладач наполягає на тому, що Моріарті здобув чудову освіту виключно завдяки своїм математичним здібностям. Адже лише так можна пояснити перекладацьке рішення – винесення дієприкметникового звороту *«наділений від природи блискучими математичними здібностями»* на початок речення. А. Конан Дойл натомість першочергового значення надає походженню героя зі шляхетної (а не просто *«прекрасної»*) родини. А тому, можливо, що насамперед завдяки своєму походженню, а не здібностям герой отримав чудову освіту. М. Дмитренку та В. Панченку, на нашу думку, вдалося відтворити ідіостиль автора зі збереженням жанрово-стилістичних особливостей та синтаксичної будови тексту. Отже, маємо наступні варіанти перекладу наведеного уривку:

«Він народився в шляхетній родині, отримав чудову освіту, а природа обдарувала його феноменальними математичними здібностями» (5, с. 173).

«Він походить із знатного роду, здобув чудову освіту, від природи наділений дивовижними математичними здібностями» (7, с. 191).

Переклад А. Марченко можна було б звісно віднести до тих окремих неадекватних варіантів, які, за словами К. І. Чуковського, відіграють «третьосортну роль» у дійсно майстерному перекладі [24, с. 20]. Проте увагу привертає інший факт: переклад А. Марченко здійснений із російської. Отже, виходить, що це зовсім не переклад оригінального твору, а «переклад перекладу» оповідань А. Конан Дойла, а тому про відтворення ідіостилу автора тут навряд чи може йтися.

Висновки. Вивчення ідіостилу конкретного письменника дозволяє здійснити глибокий аналіз тексту першотвору та визначити ті маркери, які дають змогу забезпечити адекватний переклад оригіналу. В індивідуальному письменницькому стилі А. Конан Дойла можна виділити такі ключові моменти: ясність, чіткість і лаконічність оповіді; відсутність довгих описів, ліричних відступів; значна увага до деталей; старанно виписані образи головних героїв; використання невеликої кількості стилістичних прийомів, з-поміж яких автор надає перевагу епітетам, метафорам та іронії. Персональне тло в текстах А. Конан Дойла представлене двома способами – мозаїчною та іконічною маркованістю у дистрибуції образів.

Аналіз детективних оповідань Артура Конан Дойла та їхніх україномовних перекладів демонструє, що в поодиноких випадках перекладачі неадекватно відтворювали текст оригіналу, що призвело до спотворення змісту або до втрати художньої-естетичної цінності окремих фрагментів тексту. Загалом же переклад детективної прози англійського письменника українською мовою виконано досить майстерно, яскраво, із дотриманням, наскільки це видається можливим, стилю автора. У доборі функціональних відповідників відчувається професійність, глибокі знання та досвід перекладачів, повага до першотвору й бажання якнайточніше відтворити задум автора й донести його до читача. Проведене дослідження підтверджує, що відтворення індивідуального письменницького стилю автора оригіналу є обов'язковою умовою адекватного перекладу. Серед напрямків майбутніх наукових пошуків доцільно виділити дослідження індивідуального письменницького стилю Конан Дойла в інших жанрах, зокрема в жанрі історичного роману, порівняння способів відтворення авторського стилю письменника в перекладах творів різних жанрів.

Список використаної літератури

1. Болотнова Н. С. Изучение идиостиля в современной коммуникативной стилистике художественного текста / Н. С. Болотнова // Материалы II Международного конгресса русистов-исследователей «Русский язык: исторические судьбы и современность». – М. : МГУ, 2004. – С. 7.
2. Болотнова Н. С. Коммуникативная стилистика художественного текста: лексическая структура и идиостиль / Болотнова Н. С., Бабенко И. И., Васильева А. А. – Томск : Изд-во Том. гос. пед. ун-та, 2001. – 331 с.
3. Болотнова Н. С. Филологический анализ текста : [учеб. пособие] / Болотнова Н. С. – М. : Наука, 2007. – 520 с.

4. Виноградов В. В. О теории художественной речи / Виноградов В. В. – М. : Высшая школа, 1971. – 240 с.
 5. Волошина Л. Б. Авторський стиль і переклад (до українського перекладу творів Сент-Екзюпері) / Л. Б. Волошина // Радянське літературознавство. – 1971. – № 8. – С. 60–65.
 6. Гаспаров М. Л. Художественный мир писателя: тезаурус формальный и тезаурус функциональный / М. Л. Гаспаров // Проблемы структурной лингвистики. – М. : Наука, 1988. – С. 125–136.
 7. Довганчина Р. Г. Відтворення ідіостилю Ернеста Гемінгвея в українських та російських перекладах : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16. Перекладознавство / Р. Г. Довганчина. – К., 2011. – 221 с.
 8. Золян С. Т. От описания идиолекта – к грамматике идиостиля / С. Т. Золян // Язык русской поэзии XX в. : сб. научных трудов. – М. : Ин-т русского языка АН СССР, 1989. – С. 154–159.
 9. Іваненко В. Г. Індивідуальний стиль письменника і відтворення його у перекладі (на матеріалі українського та російського перекладів «Саги про Форсайтів» Джона Голсуорсі) / В. Г. Іваненко // Теорія і практика перекладу. – 1980. – Вип. 4. – С. 93–101.
 10. Мацько Д. С. Детективна проза А. Конан Дойла та братів Вайнерів: компаративний аналіз / Д. С. Мацько // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – (Серія: Філологічні науки). – Луганськ, 2011. – Вип. 9 (220). – С. 12–18.
 11. Некряч Т. Є. Айсберг в океані перекладу: Відтворення ідіостилю Ернеста Гемінгвея в перекладах українською та російською мовами : [монографія] / Т. Є. Некряч, Р. Г. Довганчина. – К. : Ліра-К, 2014. – 220 с.
 12. Новикова М. А. Проблемы индивидуального стиля в теории художественного перевода. (Стилистика переводчика) : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.19 Теория языка / М. А. Новикова. – Ленинград, 1980. – 27 с.
 13. Новикова М. А. Стиль автора и стиль перевода : [учеб. пособие] / Новикова М. А., Лебедь О. Н., Лукинова М. Ю. – К. : УМК ВО при Минвузе УССР, 1988. – 84 с.
 14. Переплотчикова С. Є. Відтворення ідіостилю Нікоса Казандзакіса в українських перекладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16. Перекладознавство / С. Є. Переплотчикова. – К., 2004. – 21 с.
 15. Поцепня Д. М. Образ мира в слове писателя / Поцепня Д. М. – СПб. : Изд-во С-Петербургского ун-та, 1997. – 188 с.
 16. Проскурина Ю. Доминанты идиолекта Ивана Франко и их передача в украиноязычных автопереводах / Ю. Проскурина // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2013. – № 8 (26) : в 2-х ч. – Ч. 1. – С. 139–141.
 17. Проскурина Ю. Відтворення особливостей індивідуального мовного стилю Івана Франка в прозових творах і їх автоперекладах / Ю. Проскурина // Мовні і концептуальні картини світу. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – Вип. 26. – Ч. 3. – С. 20–24.
 18. Северская О. И. Функционально-доминантная модель эволюции художественных систем: от идиолекта к идиостилю / О. И. Северская, С. Ю. Преображенский // Поэтика и стилистика 1988–1990. – М. : Наука, 1991. – С. 146–156.
 19. Тарасова И. А. Категории когнитивной лингвистики в исследовании идиостиля / И. А. Тарасова // Вестник СамГУ. – (Серия: Языкознание). – Самара, 2004. – № 1. – С. 164–169.
 20. Тарасова И. А. Поэтический идиостиль в когнитивном аспекте (на материале поэзии Г. Иванова и И. Аненского) : дис. на соискание учен. степени д-ра филол. наук : спец.: 10.02.01 Русский язык / И. А. Тарасова. – Саратов, 2004. – 484 с.
 21. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) : [учеб. пособие] / Федоров А. В. – [5-е изд.] – СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.
 22. Хан О. Г. Особливості відтворення характерологічного контексту в перекладі «крутого» (hard-boiled) детективу Раймонда Чандлера / О. Г. Хан // Наукові записки. – (Серія: Філологічні науки (мовознавство)). – Кіровоград, 2010. – Вип. 89 (1). – С. 228–232.
 23. Хан О. Г. Стиль «прикрашального» перекладу як приклад неадекватного відтворення ідіостилю автора у детективній оповіді / О. Г. Хан // Культура народів Причорномор'я : науч. журнал. – (Серія: Филологические науки). – Симферополь, 2009. – № 163. – С. 96–99.
 24. Чуковский К. Собрание сочинений : в 15 т. / Корней Чуковский. – М. : Терра-Книжный клуб, 2001. – Т. 3 : Высокое искусство. Из англо-американских тетрадей. – 2001. – 608 с.
 25. Шахова К. Великий детектив і той, хто його вигадав / Кіра Шахова // Оповідання про Шерлока Холмса / Артур Конан Дойл ; пер. з англ. М. А. Дмитренко. – К. : Веселка, 1990. – С. 5–14.
- Список джерел фактичного та довідкового матеріалу**
1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
 2. Дойл А. К. Записки про Шерлока Холмса / Артур Конан Дойл ; пер. І. Л. Базилянська. – Харків : ВД «Школа», 2010. – 592 с.
 3. Дойл А. К. Нотатки про Шерлока Голмса / Артур Конан Дойл ; пер. з рос. А. Марченко. – Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2011. – 240 с. – (Бібліотека пригод).

4. Дойль А. К. Оповідання про Шерлока Холмса / Артур Конан Дойль ; пер. з англ. М. А. Дмитренко. – К. : Веселка, 1990. – 348 с.
5. Дойль А. К. Пригоди Шерлока Холмса / Артур Конан Дойль ; пер. з англ. М. А. Дмитренко. – К. : Школа, 2009. – 352 с. – (Світ неймовірних пригод).
6. Дойль А. К. Пригоди Шерлока Холмса : в 4 т. / Артур Конан Дойль ; пер. з англ. В. Панченко. – К. : Веселка ; Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – Т. 1 : Етюд у багряних тонах : [повість]; Знак чотирьох : [повість]; Пригоди Шерлока Холмса : [цикл оповідань]. – 2010. – 411 с.
7. Дойль А. К. Пригоди Шерлока Холмса : в 4 т. / Артур Конан Дойль ; пер. з англ. В. Панченко. – К. : Веселка ; Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – Т. 2 : Спогади про Шерлока Холмса : [цикл оповідань]; Собака Баскервілів : [повість]. – 2010. – 334 с.
8. Дойль А. К. Пригоди Шерлока Холмса : в 4 т. / Артур Конан Дойль ; пер. з англ. В. Панченко. – К. : Веселка ; Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. – Т. 3 : Повернення Шерлока Холмса : [цикл оповідань]; Його останній уклін : [цикл оповідань]. – 2010. – 375 с.
9. Doyle A. C. The Penguin Complete Sherlock Holmes / Arthur Conan Doyle. – Harmondsworth : Penguin Books, 1982. – 1126 p.
10. Dictionary ABBYY Lingvo [Electronic source]. – Access mode : <http://www.lingvo.ua/ru>.

Надійшла до редакції 11.03.15

Прийнято до друку 14.05.15

Аннотация. Опанасенко Ю. В. Особенности воссоздания идиостиля автора в украинских переводах рассказов А. Конан Дойла о Шерлоке Холмсе

В статье идет речь о такой важной проблеме переводоведения как воссоздание индивидуального авторского стиля художественного произведения в переводе, что является обязательным условием достижения адекватности перевода. Индивидуальное своеобразие творчества писателя составляет специфическую черту художественной литературы, которая реализуется в системе использования автором произведения языковых средств и во многом связана с мировоззрением автора, его эстетикой, с эстетикой литературной школы и эпохи. Исследование направлено на определение специфики идиостилистической манеры Артура Конан Дойла, которая находит свое выражение в произведениях детективного жанра английского писателя. Проведен комплексный лингвостилистический и контекстуальный анализ детективных рассказов А. Конан Дойла и их украинских переводов с целью определения степени адекватности воссоздания в переводах авторского идиостиля. Индивидуальный писательский стиль мастера рассматривается сквозь призму синтаксических, лексических и стилистических особенностей его произведений. Значительное внимание уделено исследованию характерологического контекста детективных произведений А. Конан Дойла, способам дистрибуции образов, которые в текстах автора представлены мозаичной и иконической маркированностью.

Ключевые слова: *идиостиль автора, художественный перевод, адекватность перевода, детективное повествование, метафора, эпитет, ирония, аллитерация, дистрибуция персонажей, характерологический контекст произведения, мозаичная и иконическая маркированность.*

Summary. Opanasenko Yu. V. Author's individual style reconstruction specifics in Ukrainian translations of Sherlock Holmes detective stories by A. Conan Doyle

The article deals with such an important problem of the translation theory as reconstruction of author's individual style in translation. Such reconstruction is essential in order to achieve adequacy in translation. The writer's voice makes up a specific feature of fiction, which is realized within a system of language means used by the author and depends considerably on the writer's philosophy, his aesthetics, as well as the aesthetics of a literary school and epoch. The research is aimed at defining the specifics of Arthur Conan Doyle's writing style in his detective stories. The complex language and style and contextual comparative analysis of A. Conan Doyle's detective stories and their Ukrainian translations is completed. It is aimed at evaluating the level of adequacy achieved when reconstructing the author's individual style in translation. The writer's voice is viewed here through the prisms of syntactical, lexical and stylistic properties of his works. Special attention is given to the investigation of characterological context of A. Conan Doyle's detective stories, as well as the ways characters are developed in the author's texts by means of mosaic and iconic markers.

Key words: *author's individual style, literary translation, translation adequacy, detective narration, metaphor, epithet, irony, alliteration, character development, characterological context of a work, mosaic and iconic markedness of character development.*